

Gender-ember avagy férfi és nő?

SÍPOS ÍRISZ

Ez évben léptünk az Európai Bizottság által meghirdetett *Gender Equality Roadmap* (Ütemterv) 2006–2010 lezáró szakaszába. Magyarországon számos intézmény és munkacsoport fáradozik a *gender mainstreaming* megvalósításán. Közös célkitűzésüket a Szociális és Munkaügyi Minisztérium honlapján olvashatjuk: „A két nem egyenlő arányú képviselése a döntéshozatalban, egyenlő mértékű gazdasági függetlensége, a szakmai és a magánélet összeegyeztetése; a nemi bűncselekmény valamennyi formájának felszámolása, a nemekhez kötődő sztereotípiák leküzdése; valamint a nemek közötti egyenlőség előmozdítása a kül- és fejlesztési politikákban.”¹ A múlt esztendő végére el is készült a kormányzati szintű gender mainstreaming tréning *Partszélről a fősodorba* című kézikönyve.² Ennek alapján indul be idén önkormányzati szinten is a képzés.

¹www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=21295

²www.nfu.hu/download/21024/VOP_munkafuzet_net.pdf

³A fogalmat először az 1985. Nairoiban megrendezett 3. Nők Világkongresszusán vitatták.

A gender mainstreaming körül már a fogalom bevezetése óta³ hevesen folyik a vita, ami helyénvaló, hiszen egy a társadalmi élet minden ágára kiterjedő irányelv implementálásához széles konszenzusra lenne szükség. A disputa nem is a tárgyi céljai és módszerei kapcsán robbant ki, hanem a „gender” fogalom mögött húzódó elvi kérdéseken. Megnehezíti a tárgyi érvelést, hogy még nincsen bejáratott magyar megfelelője, bár valójában más nyelven sem létezik, de még az angolban sem igazán egyértelmű a jelentése. Ebből kifolyólag a gender mainstreaming jelige alatt egymástól eltérő, egymásnak merőben ellentmondó programok kerülnek fősodorba. Legyen az a munkahelyi óvodák támogatása a dolgozó anyák tehermentesítésére, vagy pedig a nemekre jellemző viselkedési szerepminták tudatos és kontrollált leépítése az ovikban. Belefér a prostitúció embertelen voltáról és káros hatásáról való felvilágosítás, de a prostituált szakma társadalmi elfogadtatása és kiépítése is. Gender-projektként megvalósulhat egy „politikailag korrekt” exegézis a homoszexualitás biblikus értékéről, de megvalósulhat olyan egyházi rendezvény fiúk illetve lányok számára is, amelynek központjában a hagyományos szexuálkerölcs áll. A gender mainstreaming aktivistái — ha tudják, ha nem — éppenséggel a keresztény normarendszerben kialakult etoszra hivatkoznak. Az emberek s egyszersmind a nők és férfiak alapvető egyenértékűsége és méltóságuk felmondhatatlansága, az igazságosság, a javak méltányos elosztása, a kisebbségek védelme, a kirekesztő rendszerek elleni prófétai fellépés — ezek képezik a zsidó-keresztény kijelentés tör ténét mérföldköveit és a hegyi beszéd alappilléreit. A gender mainstreaming tehát kiváló hatékonysági területet nyújthat(na) a keresztény erkölcs és hit alapján működő kezdeményezés, s milyen jó volna,

⁴Vö. Dominik Klenk:
A nemek összezavarása.
Gender mainstreaming.
A férfi és a nő vége?
Kairoz, Budapest, 2009.

ha a fősodorba ezek is belefolyhatnának. Ennek fel tétele viszont a fogalmak tisztázása: Mit értünk „nem” és „nemek” alatt? Mit jelent a „gender” és mit a „mainstreaming”? Milyen elképzelést kínál az egyenlőségről az egyenlőségi politika ebben a formájában? Milyen szellemtörténeti áramlatokból táplálkozik a „gender” koncepciója, és milyen elegyítéssel válik politikai programmá?⁴

1. A gender-fogalom pályafutása

Gender mint bölcsészeti kategória és eszköz

Az angol „gender” szó a latin „genus, generis” utódja, amely egyszerűen és általában „nem”-et jelent. Átvitt értelemben jelenthet fajt vagy fajtát, változataiban (*gens, gentis*) nemzetet, nemzedéket. Az angol szász nyelvészetben, mint már a latinban a „genus”, a főnevek nyelv tani nemét jelzi. A 20. század második felétől — előbb az irodalom-, majd más kultúr- és társadalomtudományban is — megkülönböztető fogalomként használják: az angol „sex” (latin „sexus”) az adott biológiai nemet, a „gender” pedig a nemről alkotott elképzelések és társadalmi szerepek rendszerét jelölte. A szövegelemzés és társadalomanalízis megkülönböztető eszközeként kezdte tehát pályafutását a „gender”.

Gender mint identitás

⁵John Money amerikai pszichológus és szexológus a hatvanas-hetvenes években a Baltimore-i egyetemen Gender-Identity-klinikájában folytatott munkásságával akarta bizonyítani, hogy a nemi identitás csupán a nevelés eredménye. Bár drasztikus kísérletei kudarcot vallottak, és 1979-ben be kellett zárnia az osztályt, a gender-elméletek politikai szóvivői a mai napig állításaira hivatkoznak.

Idővel a módszert előléptették és ugyanolyan tárgynak tekintették, mint magát az általa vizsgált nemet. Önálló, lényegi valósággá nemesült az eszköz, s a nézőpont kérdéséből identitás kérdése lett. A nyolcvanas években kialakuló gender-elméletek már úgy kezelték a „kulturális nem” kategóriát mint biológiai nemtől akár teljesen elkülöníthető, önálló jelenséget: a gender nem adott, hanem alakított identitás, formálható, és ideális esetben szabadon választható.⁵ Ezen elméletek szélsőséges képviselői megkérdőjelezték, illetve elvetik a nemek dualitását. Ők a gender-beli különbségen nem lényegi különbséget, hanem „másságot” értenek, „variációt”. A nemi identitás tehát nem a férfi és a nő *egymástól különböző*, ugyanakkor *egymást kiegészítő* lényegbeli adottságán alapszik, hanem egyedek *egymástól eltérő* és számos variációban létező önképén — és nem utolsósorban szexuális preferenciáján. Ennek a dinamikus fejlődésnek egyik motorja a posztmodern „konstruktivizmus” elmélete volt.

Gender mint elmélet

⁶Többek között Monique Wittig, Judith Butler, Anna Fausto-Sterling, Donna Haraway.

A konstruktivizmus a filozófiában, szociológiában és más humán tudományi ágban szintén kettős jelenségként érvényesül: mint elmélkedési módszer vagy/és mint világnézet. Módszer, amennyiben a vizsgálat tárgyát (elméleteket, világnézeteket, politikai vagy társadalmi normákat) bonyolult társadalmi szerkezetnek, hatalmi „diskurzus” eredményének tekinti és a megközelítés folytán „dekonstruálja”. A „gender”-re nézve például feltárja, milyen érdekek és milyen hatalmi viszonyok közt alakult ki a kettős „nő-férfi” kategória, hogyan hat vissza az egyénre és a közösségre, mi erősíti és mi közömbösítheti.

A konstruktivista filozófia túlmutat a tudományos módszertáron. Azt az elvet vallja, hogy a társadalmi elképzelésnek nincsen objektív alapja. Általánosítható igazságok nem léteznek; minden csak konstrukció által jön létre. Ez viszont már ontológiai axióma, mondhatnánk: világnézeti meggyőződés. A gender esetében az axióma úgy szól, hogy nem létezhet objektív nemi kategória. Sőt egyértelmű biológiai nemek sem léteznek, ezek csupán a nemekről alkotott elképzelés biologisztikus kivetítései. Egyszóval minden „gender”.

Gender mint utópisztikus ideológia

⁷Vö. Seyla Benhabib: *Situating the Self. Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics.* New York, 1992.

⁸Dale O'Leary részletes beszámolójából megtudhatjuk, hogyan érvényesítette ez a csoport saját „gender”-konceptióját az 1995-ös Pekingi Nők Konferenciáján a nemzetközi többséggel szemben: O'Leary: *The Gender Agenda: Redefining Equality.* Lafayette, 1997.

Gender mint a nemiség kultusza

⁹Ez a konstruktivista felfogás Jaques Derrida diktuma alapján, mely szerint „a másik mindig az, amit elvetettünk”,

E kalandos axiómát a tudományok peremén működő társadalmi intézmények, mozgalmak és érdekképviseletek már bizonyított tényként, a kutatás „eredményeként” propagálják. Főleg olyan posztmodern feminista irányzatok, amelyek — jogosan — fokozott érzékenységgel vizsgálják a társadalmi normák mögött rejlő hatalmi viszonyokat. A konstruktivizmus amúgy hasznos elemzési módszert világnézeti alapelvként terjesztik és védik. Szerintük csak akkor szűnik meg az igazságtalan megkülönböztetés, ha mindenki elismeri, hogy maga a különbség, a két nem: nő/férfi, létezése csak konstrukció, és ha ettől elhatárolódik. Igaz, ezáltal a „nő” kategória is megszűnne és a feminizmus alanya felszámolná önmagát.⁷ Éppen ezért vitatott a konstruktivista gender-elmélet a feminizmus mozgalman belül is, hiszen azok, akik szemében érték a női lét és a nők méltóságáért való kiállás, nem fogadhatják el. Bár világszerte ők vannak többségben és ők küzdenek aktívan a női jogokért, mégis a globális (értsd nyugati) nyilvánosságot és „közvéleményt” egy számban elenyésző ideologizált csoport dominálja.⁸

Agresszív érvelésére jellemző a pszéudotudományos nyelvújítás: például „heteronormativitás”-sal és a „két-neműség-mátrixsz” represszív fenntartásával, „szomatikus fundamentalizmus”-sal vádolja az eltérő vélemény képviselőit. Indoklása zárt rendszerű: mivel az igazságért küzd, automatikusan neki van igaza. Az ideologizált aktivisták a felfogásukkal ellenkező nézeteket nem tárgyi, hanem morális alapon utasítják vissza, hiszen azok eleve csak rosszindulatúak (reakciós, biologisztikus, kizsákmányoló stb.) lehetnek. Ellenérvek, tudományos cáfolatok nem számítanak, hiszen csak konzervatív konstrukció és patriarchális elmélkedés gyümölcsei. A demokráciára hivatkoznak ugyan, de nem hajlandóak elfogadni más felfogás vagy értékrendszer létjogosultságát.

Nem érték sem a női, sem a férfi lét, és főleg nem a kettő közti kizárólagos, a különbséget kompenzáló, a termékenységet integráló, hűségre épülő kapcsolat. Maga a férfi-nő-kettősség elve is erőszaknak minősül.⁹ Érthető tehát, hogy a szélsőséges elméletek főleg olyan személyeket vonzanak, akik (nemi) identitásuk terén a társadalmi normától eltérő élményt szereztek, vagy akiknek a nemi azonossága bizonytalan vagy meghasonlott — és esetleg emiatt diszkriminációban részesülnek. Fennáll a veszélye annak, hogy a

a differencia és a hierarchia azonos eredetéből indul ki.

¹⁰Vö. J. Butler: *Problémás nem, Feminizmus és az identitás felforgatása*. Budapest, Balassi, 2007.

¹¹queer (angol): furcsa, rendhagyó. A homo- és heteroszexualitás fogalmán túlmutató s a nemi és szexuális határokat elmosó elnevezésként használik a kultúrában és társadalomtudományban.

Gender mint az elbizonytalanítás kultúrája

¹²A németországi családi minisztérium által létrehozott és a Berlini Humboldt Egyetemen működő Gender Kompetencia Központ, szörmentén fogalmazva, azt véli, hogy „az embereket hagyni kell úgy élni, ahogy akarnak — te hát lehetőleg függetlenül az ő lány vagy fiú kategóriába történt besorolásuktól”, továbbá hogy „jogilag arra kell vigyázni, hogy egy ember neme ne határozza meg (alakítsa) döntő mértékben az életét. Vö. <http://genderkompetenz.info>

gender-ideológia őket politikai törekvései érdekében kihasználja, míg ők felhasználják a gender-ideológiát saját létkérdéseik látszólagos megoldására. Homoszexuális érzelmű, transzszexuális életrajzú, biszexuális érdekeltségű és „interszex” emberek bizonyíték-ként szolgálnak: Lám csak, a férfi és nő komplementáris együttese nem általánosítható! Csak akkor biztosított a „nemi egyenjogúság”, ha a férfi-nő kategórián kívül eső jelenségek is egyenrangú nemekként szerepelhetnek. Ne két nemről legyen tehát szó, hanem általában *nemekről* — modell kérdése, hogy hányról.¹⁰

A fogalomzavar ismét része a rendszernek. A gender-ideológia, kiváltképpen az úgynevezett queer-irányzat,¹¹ tudatosan átértelmezi a szavak jelentését: a házasság és a család intézményét nem értékeli, ezért „házasságnak”, „családnak” nevezi azt, ami nem az. „Nemek”-ről (*gender*), „nemek közti egyenlőségről” (*gender equality*) beszél, és ha lehet, kerüli a nő/ferfi, férj/feleség, anya/apa, lány/fiú fogalom párokat. „Nemek” alatt főleg *nemiséget* ért; nem egy esszenciális, a szextől függetlenül is létező lényi önazonosságot, hanem szerepeket, illetve változó vonzalmak és szexuális preferenciák együttesét. A gender és queer aktivizmus jelentős részben tehát nem is a nemek, hanem a nemiség körül forog. Gyakori velejárója a szexuális jellegű témák forszírozása a közéletben és a nevelésben, a szexuális ingerek fokozása a nyilvánosságban, a szemérem megnyilvánulásainak cinikus becsmérlése és az önmegtartóztatás erkölcsi és kulturális jelentőségének leértékelése.

A létről, a világról és önmagunkról alkotott képzetünk egy hatalmi diszkurzus eredménye — vallja a radikális konstruktivizmus. Ki - váltképpen a szexualitás terén, hiszen az embert érő első „besorolás” a nemi hovatartozása: lány vagy fiú, férfi vagy nő. Maga a különbség a stigma. A konstruktivizmuson alapuló mozgalmak erkölcsi programja egyfajta visszajára fordított szabadságharc. Az „önkényt” úgy próbálja leleplezni és semlegesíteni, hogy minden mozzanatát — értékeit, normáit, viselkedését — tetszőlegesnek tünteti fel: „Bár ez vagy az most így van, de lehetne másképp is!”

A nemek közti viszonyban ez

— a *szerepek* semlegesítése: „Nő is lehet férfias, férfi is lehet nőies.”

— a *vonzalmak* semlegesítése: „Nő is lehet szerelmes nőbe, férfi is hálhat férfivel.”

— az *identitás* semlegesítése: „Férfi is lehet nő, nő is lehet férfi”.

Mivel nem létezik „igazság” vagy „kötelező norma”, a „szabadság” sem pozitívan alkotó erő, hanem tagadólagos, a meglévő rend ellen való fordulás. Módszere a szubverzió, az átrendezés. A két meghatározott nem közti viszonyban nem a viszony jellegét, hanem magát a viszonyt támadja. Ezért az ideológián alapuló *gender equality* alig kendőzött célja nem a *nemek* közös emancipációja, hanem az *egyedek* emancipációja a nemi *meghatározástól*.¹²

A queer-mozgalom korántsem azért követeli a homoszexuális és a transzszexuális életforma polgári felértékelését, mert a monogám

¹³A gender- és queer - elméletek kutatói maguk is „az elbizonytalanítás tudományának” nevezik tevékenységüket. Vö. Nina Degele: *Gender/ Queer Studies*. München, 2008, 12.; Judith Butler a gay-pride és transzvesztita produkcióknak központi szerepet tulajdonít a társadalmi diszkurzus transzformálásában.

házaséletet favorizálja, hanem mert ezáltal majmolni tudja a hagyományos jelrendszer: udvarol, sztereotip szexuális szerepet játszik, közösül, ha kell, házasodik is. De mindezt kifordítva, keresztbe, mintegy parodizálva a „heteronormatív” mintát. Ezt szolgálja a „performance”, a provokáló gay-pride felvonulás, az obszcén nyelvezet, ruházat és a nemiség intim részleteinek a mutogatása. Lényében tehát nem alternatíva, hanem paródia — így fejti ki elbizonytalanító hatását.¹³

2. *A gender politikai távlata: mainstreaming*

A radikális feministák és sok meleg szervezet a gender ideológiára támaszkodva egy teljesen új ember- és társadalomkép érvényesítésén fáradoznak. Kiváló alkalmat kínál erre a nemek egyenlőségét szorgalmazó *gender mainstreaming*, hiszen a demokratikus társadalmakban világszerte már elfogadott érték a nők egyenjogúsításának követelménye és egyre elfogadottabb a meleg és egyéb queer életformát élő emberek személyi jogainak védelme is. A téma fősodorba való terelése a társadalom számos területén történik, így a gender mainstreaming kapcsán a gender-ideológia alapelvei a róluk folytatott nyílt ösztársadalmi párbeszédet megkerülve belevegyülhetnek a társadalmat mozgató és a közéletet meghatározó áramlatba. Ám a véleményalkotás folyamatában joga van felszólalni annak is, aki más, történetesen hagyományos értékeket vall! Egyházi intézményekre és a közéletben szerepet vállaló keresztény személyekre hárul a felelőség és feladat, hogy a mindannyiunk életét és jövőjét meghatározó irányelvet a biblikus emberképpel és értékrendszerrel összevetve állást foglaljanak a — még egyelőre szabad — vitában. A gender mainstreaming elvének és módszereinek értelme és hatása számos szempont alapján kérdőre vonható. Mindenekelőtt különbséget kell tennünk: A diszkrimináció elleni intézkedés emberi jogok kérdése, de kérdéses a pozitív diszkrimináció diktatórikus „top-down” érvényesítése; jogos a nemi-szempont átfogó, tudományos módszerekkel alátámasztott figyelembevétele, de nem jogos a gender-ideológiák tudományosságának hallgatólagosan feltételezése; indokolt a hátrányos megkülönböztetés fokozatos felszámolása, de helytelen a nemek közti felszámolhatatlan különbségek elhomályosítása.

Első szint: közélet és gazdaság, ahol elsősorban a férfiak és nők esélyegyenlőségéről van szó

A gender mainstreaming stratégiát népszerűsítő nyilatkozatok és broszúrák az egyenlőséget operatív szinten kvantatíve értelmezik, mint *számbeli* egyenlőséget: férfiak és nők azonos arányban való képviselése a társadalmi élet minden terén. Feltételezik az azonos rátermettséget, nem igen firtatják az esetleg eltérő igényeket. S bár hang súlyozzák az egyén választási szabadságát, mégis feltűnő módon hallgatnak például annak a lehetőségéről, hogy a nők egy (esetleg nem is olyan jelentéktelen) része önként, sőt szívesen választaná kibontakozása tereként huzamosabb időre is a családi és „fizetetlen” feladat-és

¹⁴Simone de Beauvoir, francia filozófus szerint a nőket, mivel ha tehetik, előreláthatólag a családi munkát választják a fizetett helyett, anyagilag kell kényszeríteni a munkavállalásra. Ezt az elvet követi indirekt módon a gender mainstreaming is.

¹⁵Egy jelentős, több mint 30 esztendő óta antropológiai tanulmány készült az izraeli kibbutzok életéről. A kezdetben egalitér munkaosztás ellen egyre többen lázadtak — nem a férfiak, hanem a nők! Kiharcolták saját „női es” munkaköreiket, a gyermekkel töltött idő bővítését és a házasság- és családélet felértékelését. Vö. Melford E. Spiro: *Gender and Culture. Kibbutz Women Revisited*. Durham, N.C. 1979.

¹⁶Partszéletről a fősodorba, i. m. 41.

**Második szint:
magánélet, ahol a nemi
identitást érintő kirekesztő
rendszer elleni
harc folyik a személyi
jog eszközeivel**

¹⁷Vö. Ulf Heidele et al.: *Jenseits der Geschlechtergrenzen — Sexualität, Identitäten und Körper in Perspektiven von Queer Studies*. Hamburg, 2001, 346.

hatáskört.¹⁴ Az már végképp nem jöhet számításba, hogy a mai napig fennálló „szakmai szegregáció”-nak, sőt még a „hierarchiában elfoglalt pozíciók eloszlásának” a nyilván való diszkrimináción kívül lehetnek más, esetleg prekulturális okozói is, amelyeket sem variálók kvótákkal, sem merev numerus claususokkal nem lehet orvosolni.¹⁵

Számos szerző kifejti, hogy „az egyenlőtlenségek orvoslásához nem elegendő, de önmagában nem is lehetséges a statisztikai eltérések ledolgozása”.¹⁶ Mégis a konkrét programjavaslatok ebben nagyjából kimerülnek. Az illető vállalat, cég és intézmény az 50–50%-os számarány elérésére kötelezi magát. Operatív cél a nők 100%-os foglalkoztatása, amelynek legfőbb akadálya nyilván az anyaság. Jellemző, hogy bár az irányelvek nem vonják kétségbe a gyermekvállalás és -nevelés fontosságát és értékét, mégis szinte minden ajánlott stratégia arra irányul, hogy az anyák „felszabaduljanak” a „teher” alól, persze nem a GYES emelése, hanem a bölcsődés és óvodás gondozás fejlesztése által. Természetesen nem szem pont az anyai (és az apai) szerepek egyedisége, mint ahogy a „gyermek” érdeke is csupán alárendelt szempont a terjedelmes művekben. A „család” kulturális értékéről pedig jóformán nem esik szó.

Mindez szemellenzőre vall: a gender-ember egy atomizált, egységekre bontott társadalom protagonistája, aki az egymással konkuráló, (ideiglenes) érdekszövetségeket kötő individuumok közegében követeli egyéni jogait. Kibontakozásának elsődleges tere a fizetett szakma és a hierarchiában elfoglalt pozíció. Alapvető, egzisztenciális érvényű és a munka- illetve fogyasztói piac törvényein túlmutatató kötelekekről csak elvétve vesz tudomást; a házasság, mint férfi és nő közötti létformáló kapcsolat, és a család, mint a szülők és a gyermekek nemzedékét természetesen összefogó, kibékítő közege, nem szerepel a látóterében, hacsak nem mint a személyes érvényesülés alárendelt és szentimentális színhelye, vagy mint a népszaporulat és a nyugdíj biztosításáért meghozandó nemes áldozat.

Míg az első szinten a statisztikai „objektivitás” dívik, itt a tárgyilagos ságra és tudományosságra való hivatkozás agresszióknak számít. Mindenkinek jogában áll saját nemi identitását és vágyait szubjektív szempontok alapján meghatározni. Minek érzem magam? Illetve: Minek érzem magam jelenleg? Egyre gyakoribb az a követelmény, hogy töröljék a nemi kategóriát az anyakönyvezési dokumentumokból,¹⁷ hiszen meghatározása nem anatómiai adottságon, hanem érzelmi beállítottságon vagy szexuális irányultságon alapul. A meglegházasság teljes legalizálása már demokratikus közhelynek számít. Nyilvánvaló tehát, hogy a „gender” kategória csupán átmeneti eszköz, és akkor töltötte be küldetését, ha alkalmazása folytán teljesen használhatatlanná válik és felszámolja önmagát. A személyi jog gender-szemponitú védelme és a diszkrimináció elleni harc ürügyén minden törvény, eljárás és értékrend tüzetes átvilágítás alá kerül. Ez a törekvés érthető és részben jogos is, de kirí

mögüle a „tettes és áldozat” dualitásának alapsémája. (Eszerint a nők — újabban a férfiak is — áldozatai az igazságtalan társadalmi elvárásoknak, a meleg a hetero-normativitásnak, a prostituáltak a prudériának stb.) Bármennyire indokolt is a sértett fél védelmezése, mint politikai irányelv fából vaskarika, hiszen egy korrektív intézkedésből aligha lehet konstruktív elvet kovácsolni. Az „áldozat” saját létjogosultságát szükségszerűen a „tettes” ellen emelt vádból meríti. Ha nem képes kilépni a sémából, magára zárja az ördögi kört: Minél több engedményben részesül mint diszkriminált, annál inkább növekszik szubjektív igazságtalanságérzete. Jellemző, hogy a gender mainstreaming „tudatosításnak” nevezett módszerei is, bár az ellenkezőt hirdetik, zömében az áldozat-tudatot fejlesztik, illetve a tettes bűntudatát fokozzák. Az ilyen dialektika nem harmonizál, hanem polarizál; nem az ellentét feloldásán (abban nem is hisz), hanem a „tettes” sakkban tartásán fáradozik. A nemeket nem kibékíteni, hanem semlegesíteni akarja. Mivel ez ellenállásba ütközik, egyre gyanakvóbb és vádlobb lesz eltérő életfelfogásokkal szemben, és egyre radikálisabban követeli az ellenkező vélemények elnémítását.

**Harmadik szint:
a kultúra, amely a
jövendő nemzedék
életkörülményei
meghatározására,
nevelésére,
alapvető emberi érzelmek,
értékek és vágyak
formálására irányul**

Az ideológia követői a művészetben, a művelődésben, az etikában és főleg a nevelésben irányelvnek nyilvánítják saját értékrendszerüket. Szorgalmazzák a tankönyvek, tantervek és a médiában közölt tartalmak egyeztetését a gender elmélet vívmányaival és a melegmozgalmak követelményei vel — sokszor a gender mainstreaming címszó alatt.

Valóban komoly kihívást jelent a megrögzött és diszkriminatív sztereotípiák elleni harc, elsősorban a pedagógia számára. A tét azonban nem a klisék lejáratása, hanem az alternatívák felmutatása: Mi is az a voltaképpen, ami nem korlátozza, hanem segíti a nemi identitás fejlődését és kibontakozását? És milyen alapokon, milyen irányba érdemes fejleszteni azt? A konstruktivizmus steril elmélete adós marad a válasszal, hiszen a lebontással már teljesítette feladatát. Az elbizonytalanodás és elbizonytalanítás pedig végképp kiszolgáltatja a fiatalt az olcsó, sztereotíp modellek csábításának, amivel elárasztja a kommerciális média és — nem utolsósorban — a pornográfia. Égetően fontos volna tehát a fősodorba terelt elvek ismételt vitatása, a társadalomban fellelhető számos felfogás és emberkép — nőről, férfiről és a két nem viszonyáról alkotott elképzelés — dialogikus szembesítése és értékelése.

Az ideológia betonmedre beszorítja a gender mainstreaming nemes célkitűzését, ami, ha jól értettük, a férfiak és nők igazságosabb és harmonikusabb együttélésének össztársadalmi folyamatba tétele. Már színre is lépett számos intézmény,¹⁸ amely örködik a gender tanhű alkalmazása felett és szaktanácsával gondoskodik arról, hogy a közéleti beruházások által főleg az ideológiával konformis törekvések (pályázat, vállalkezési projektek, nevelési módszerek, nemzetközi programok, fejlesztési kezdeményezések stb.) részesüljenek a támogatásban. Így akár nyílt

¹⁸Példa erre a 2006-ban Berlinben alapított számos neves és befolyásos genderkutatókból és -szakértőkből álló csoport, aki egy úgynevezett „Gender Manifest”-ben rámutat olyan a gender mainstreaming folytan észlelhető tendenciákra, amelyek a nemi identitás erősítésére, semhogy lazítására irányulnak. Manifestjében ezzel szemben megfogalmazza a tiszta tant. Letölthető www.gender.de/mainstreaming/

konfrontáció nélkül is ki lehet szelektálni az osztályellenséget. Ők maguk persze komoly budget-vel alakítják a „közvéleményt”.

3. A gender kizsákmányolása

Mindemellett egy olyan árárszisztem is akadályozza a fősodor erőteljes áramlását, amely mindkét nem életerejét, tárgyi és szociális kompetenciáját, alkotó képességét, érzelmi igényeit, sőt vágyai kibontakozását is, a munka- és fogyasztói piac malmára hajtja. Ha nem is szándékosan, de bámulatos következetességgel történik a szellemi átszervezés. A totális verseny a totális piacon csak a totálisan izolált egyén közreműködésével folyhat zökkenőmentesen — ez már önmagában totalitér rendszer. Az új gender-alakulatok toborzói igen nagy hangsúlyt fektetnek a (csalóka) függetlenség fejlesztésére és igen keveset a szerves összefüggésekben létező közeg: a házasság resp. család morális és anyagi erősítésére. Következetesen alábecsülik a család jelentőségét — és sajnos a nemlétező vagy szétzilált család jelentőségét is. Pedig a családi közegben fejlődik ki a nemi identitás és az abból kibontakozó szerepkészlet. Ahhoz, hogy azt felnőttként könnyedséggel és belső biztonsággal alakítsa és bővítsé, stabil ön- és nemi azonosságra van szüksége a gyermeknek és serdülőnek.

A nők életminőségét mérő számtalan táblázat¹⁹ egydimenziális és meglehetősen sztereotíp magyarázata szomorú paradoxióra vall. A gender mainstreaming éppen azt az elvet erősíti, ami ellen küzdeni vélt: az egyéni életet béklyóba záró rendszer és hatalmi viszonyok kényszerű reprodukcióját; és éppen azt számolja fel, ami mellett síkra szállt: a személynek a hierarchiában elfoglalt szerepétől és fogyasztói képességétől független méltóságát.

Nem a gender-szenzibilis munkahelyen, talkshowban és közéleti színpadon jön létre a nemek kölcsönös megbecsülése, amire vágyunk és amire a gender mainstreaming elkötelezte magát az összes állampolgár nevében, hanem az egy férfi és az egy nő közösen vállalt és kialakított, a vonzalomra, a hűségre és az egymás javát szolgáló felelősségre épülő egységében.

*

Keresztény örökségünk egyben bíztat és kötelez. Állást szabad és kell foglalnunk társadalmunk útvesztőiben és hiteles útmutatók lehetünk a keresésben. Emberképünk fundamentuma a Teremtő által szeretetben és szeretetre teremtett, férfiként vagy nőként alkotott személy, aki éppen nemének meghatározottsága s határai által képes tartós és alkotó viszonyban lépni azzal, aki „más”. És mivel ketten lesznek „egy test”, együttesen a kölcsönösség alapján tükrözik annak a tökéletességét, Aki „teljesen más”. A biblikus értelemben vett gender tehát az istenképűség és az ezáltal kiteljesedő emberség záloga.

¹⁹Például a szakmai szegregáció felmérése és magyarázata, in *Partszéletről a fősodorba*, i. m. 20–21.